

Posudek disertační práce

Rozdíly v průběhu základního tónu relevantní pro perecepční rozlišování melodémů v češtině,

kteřou předkládá k obhajobě Mgr. Jitka Veroňková

Předložená objemná práce se skládá ze dvou svazků; druhý svazek, přílohy, obsahuje doplňující tabulky a grafy. Celá práce je materiálově velice bohatá a snaží se podat průběžné výsledky co nejnázornějším způsobem.

..

Autorka se zabývá oblastí intonologie češtiny poměrně dlouhou dobu a podala z této a příbuzných oblastí již několik publikací. V předložené práci usiluje o zevrubné podání nových poznatků, získaných především vyhodnocením poslechových testů ze speciálně připraveného syntetického materiálu. K použité metodě, s níž autorka už má nemalé zkušenosti, uvedu jen několik poznámek. Použitý syntetický materiál byl vytvořen difonovou syntézou, jejíž základní vlastnosti autorka vysvětluje spolu s tabulkou.

Již na první pohled je zřejmá pečlivost, rozvaha a důkladnost, s níž je disertace koncipována a realizována. Podává stručný náhled na problematiku po ose Chlumský - Romportl, Daneš – Palková a stanoví pro skupiny posluchačů poměrně jednoduše definovaný cíl; neočekává (ani nezískává) překvapující výsledky, ale rozšiřuje solidní základnu intonologických znalostí pro oblast češtiny, a to způsobem, odpovídajícím současnému stavu vědy.

Autorka používá především dvou způsobů zjišťování relevantních rozdílů v průběhu základního tónu: jednak odposlechových testů syntetického řečového materiálu, s nímž má již jisté zkušenosti, a dále testů z řečového materiálu přirozené řeči. Obojí je zaměřeno na podrobné zjištění zvukových vlastností řečového signálu, potřebných, respektive dostačujících pro rozlišení fonologických typů výpovědí.

Ke konstrukci syntetických stimulů pro své testy použila autorka systém TTS 96 + TTS96MAN, jímž mohla nejprve vytvořit monotónní verzi slov a k ní pak přidávat požadované průběhy základního tónu. Pro lepší představu o velikosti použitých změn F0 uvádí autorka samostatnou tabulku Tab.3.1.; to je účelné také vzhledem k tomu, že by při širším použití mohlo snadno dojít k omylu: střední sloupec tabulky (Hz) neplatí obecně, nýbrž právě jen pro použitý základní tón 100 Hz. O tom je ostatně zmínka již na s. 14. Správné je také upozornění na odlišnosti ve vnímání syntetického i přirozeného řečového signálu.

Obtížnější je práce se stimuly přirozené řeči. Nejde tu v tomto případě ani tak o způsob záznamu, jako hlavně o získání použitelné křivky základního tónu, odvozené z přirozené řeči. Znamé oktávové skoky je třeba upravovat i při použití moderních analyzačních programů. Je zřejmé, že i s tímto problémem si autorka dovedla poradit. Také zvolený krok 1,5 půltónu je, domnívám se, dostatečně jemný.

Zpracovávané výsledky v celé práci jsou založeny především na poslechových testech. Autorka se mohla opřít o své vlastní zkušenosti, když vybírala nejvhodnější způsob prezentace testu: od vyhledávání vhodných skupin hodnotitelů, jejich motivaci, náročnost testů, jejich trvání, rozdělení do více složek, velikost skupin i předběžné testování testů.

V dalších částech práce autorka provádí čtenáře jednotlivými testy:

- typy otázkové stoupavé a stoupavo-klesavé
- neukončené stoupavé a stoupavé s rovným ukončením
- oznamovací typ stoupavo-klesavý s poklesem výrazným
- - také typ klesavo-stoupavý.

Podrobně pak testy popisuje, uvádí plné znění šesti testových položek, trvání testu (21 minut) a instrukce pro posluchače (otázka/ neukončená/ oznamovací/ jiné).

Složení skupin, lokalita (Praha – Brno – Olomouc - Ostrava), jejich počty. Postupně se dovídáme o hodnocení z jednotlivých skupin, v přehledných tabulkách, poté rozbor a shrnutí.

Obdobným způsobem probíhají i další oddíly práce, výsledky autorka soustřeďuje do tabulek, v nichž zabarvením upozorňuje na některé výsledky. Prochází hodnocení kontur z jednotlivých hledisek.

V šesté kapitole se setkáváme poprvé s rozbohem přirozené řeči, o němž bylo již podáno vysvětlení na začátku práce: zpracování textů z ústavní databáze mluvené řeči. Zpracování je tu odlišné, důkladnější - s přihlédnutím k melodickému tvaru celé zvolené části promluvy. Jsou tu uvedeny i bližší okolnosti rozboru a použité technologie. Grafická úprava této části (a také následující části, vycházející rovněž z mluvené řeči) je shodná se způsobem zobrazení, použitým v předchozích kapitolách.

Do budoucnosti počítá autorka s pokračováním výzkumu na dalším materiálu i z přirozené řeči. Dosavadní výzkum, jakkoli rozsáhlý, přinesl nejen užitečná fakta, ale zároveň naznačil možnost, vhodnost a užitečnost pokračování.

Závěrem shrnuji:

Autorka vyčerpávajícím způsobem vytvořila a analyzovala velká množství promyšleně připraveného materiálu pro poslechové testy, analyzovala a vysvětlila výsledky svých testů; v práci uvádí podrobný popis zjištěných skutečností v tabelární i grafické formě. Použila moderních výzkumných metod. Významným způsobem tak přispěla k popisu a pochopení zákonitostí perecepčního rozlišování melodémů v češtině,

Doporučuji, aby předložená významná práce byla přijata jako disertační práce k obhajobě.

V Praze dne 14. 6. 2006

Prof. em. PhDr. Přemysl Janota, CSc.